

РЕЦЕНЗІЇ

ВІДНАЙДЕНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

[Дуркалевич В. У пошуках наративної ідентичності:
індивідуальний міф у творах Івана Франка, Анджея Хцюка і Бруно
Шульца. Дрогобич: Коло, 2015. 366 с.]

Художня автобіографічна проза доволі часто є предметом літературознавчих студій. Вікторія Дуркалевич осмислює у своїй монографії сегменти автотематичної творчості одразу трьох авторів, носіїв різних етнонаціональних та культурних ментальностей, життєтворчість котрих, однак, тісно пов'язана з Дрогобичем та близькими до нього місцевостями. Важливо, що дитячі роки Івана Франка, Анджея Хцюка й Бруно Шульца проминули на Дрогобицькій землі, усі троє в художній прозі зверталися до власних дитячих літ, і це дало авторці підстави об'єднати їхню творчість в один предмет монографічного дослідження.

Франко народився у Нагуєвичях, навчався в сусідній Ясениці-Сільній, у Дрогобицькій нормальній школі отців василіан, відтак у Дрогобицькій гімназії, що її закінчив 1875 року й тоді ж поїхав до Львова вступати до Львівського університету. Попри це, відносин із рідною стороною ніколи не поривав. Ба більше, в останні роки життя, живучи у Львові, гостро відчував глибокий зв'язок із отчим краєм, про що свідчать хоча б його нариси «Моя вітцівська хата» (1913) та «Коляда в Нагуєвичях» (1916). Прикметно, що автобіографічний дискурс оприявнюється в його творчості приблизно у 1878–1879 роках («Малий Мирон», «Оловець», «Schönschreiben» та ін.), тобто у 22–23-річному віці, поступово міцніє й звершується міні-циклом «Із моїх споминів» (1902–1903) та оповіданням «Під оборогом» (1905), коли зрілий письменник знову повертається до часів дитинства.

Бруно Шульц (1892–1942) – уродженець Дрогобича, єврей за походженням, писав польською та німецькою мовами. У монографії розглянуто його повісті «Цинамонові крамниці» (1933), «Санаторій під клепсидрою» (1935), оповідання, епістолярій і літературно-критичні нариси.

У таких творах Анджея Хцюка (1920–1978), польського письменника, котрий народився в Дрогобичі й емігрував до Мельбурна (Австралія), як «Атлантида. Розповідь про Велике Князівство Балаку» (1969) та «Місяцева земля. Друга розповідь про Велике Князівство Балаку» (1972), що являють собою діалогію, також присутній виразний автобіографічний наратив. Балак – не що інше, як наратив, розповідь, в якому оприсутнено власне дитинство письменника на дрогобицьких теренах. І Б. Шульц, і А. Хцюк звертаються до автотематичного дискурсу значно пізніше, ніж І. Франко, в доволі зрілому (40- і майже 50-літньому) віці.

Отож, монографія В. Дуркалевич досліджує творчість цілком різних письменників, кожен із яких, згадуючи й осмислюючи дитинство й ранню юність, шукає власну нарративну ідентичність і створює індивідуальний міф. «Запропоновані у межах цієї студії

інтерпретаційні категорії *життєва історія* й *індивідуальний міф*, – пише авторка, – дають можливість повторного повернення до символічної автобіографії І. Франка [...], не обтяженої драматургією “двійництва”, “аскетизму” чи “маскараду”. Наративістична перспектива дозволяє також наново звернутися до тріади І. Франко – Б. Шульц – А. Хцюк, проте не в аспекті протиставлення, але під кутом зору типології моделювання я-історій» (с. 25). Варто зауважити, що майже половину обсягу книжки (156 сторінок із 366) відведено творчості українського письменника.

Дослідниця бере до уваги ті Франкові оповідання й новели, що більшою чи меншою мірою є автобіографічними: «Малий Мирон», «Оловець», «Schönschreiben», «Микитичів дуб», «Борис Граб», «Мій злочин», «У кузні», «У столярні», «Гірчичне зерно», «Отець-гуморист» та «Під оборогом». При цьому розглядає їх не в порядку написання, а за віковим цензом героя-автора: від означення семіосфери батькової кузні – axis mundi («У кузні»), від усвідомлення світу, що може втратити свою рівновагу («Микитичів дуб»); через виправдання злочину й пекучої потреби публічної сповіді («Оловець» і «Мій злочин»); крізь освоєння й переживання іншого простору («У столярні»); через текстуалізацію особистої кривди («Schönschreiben», «Отець-гуморист»); до феноменології тексту культури («Борис Граб» та «Гірчичне зерно») і, нарешті, до уможливлення вічного повернення до щасливого дитинства («Під оборогом»).

Отже, на основі аналізу художніх текстів В. Дуркалевич окреслює символічну автобіографію І. Франка, чи, як сама зазначає, відтворює «процес реконструкції власної історії» письменника (с. 164). Застосовуючи біографічний, міфологічний, семіотичний, структурний, меншою мірою порівняльний методи дослідження, авторка монографії робить спробу показати пошук психобуттєвої ідентичності митця ab origine (від самого початку), від перших виявів Франкової самосвідомості, зафіксованих у мемуарному творі «У кузні». Як уже йшлося вище, усі твори письменника, що їх розглядає В. Дуркалевич, позначені більшою чи меншою мірою автобіографізму. Однак міні-цикл «Із моїх споминів» («У кузні», «У столярні», «Гірчичне зерно») є мемуарними ab definitio. Очевидно, що зрілий (46–47-літній) письменник на зламі століть відчув особливо гостру потребу повернутися до дитячих та ранніх юнацьких літ, «у модусі спомину» актуалізувати ті події, що особливо запали у пам'ять і душу, згадати тих, хто залишив незгладний слід у душі. Повернення до джерел, in illo tempore, пов'язано з потребою узагальнення й переосмислення життєвого шляху, акцентування на неперехідних аксіологічних цінностях, з усвідомленням швидкоплинності життя і водночас його вічної тривалості у Слові, врешті, з верифікацією самоідентифікації. Тим-то «мнемотопіка» (вітцівської хати, кузні, оборогу, шкільного та гімназійного класів, лугу, поля, лісу тощо) підноситься до рівня символу й міфологеми, вписується у широкий контекст мемуарної антропосфери, де поруч із «я»-Мироном – Борисом Грабом живуть батько, і шкільні товариші, й п'яний «професор», і Валько, й Софрон Телесницький, і учитель Міхонський, і старий Лімбах... Всі вони «вписані» в логосферу спогаду, розповіді, нарації.

Таких досліджень Франкового художнього доробку на сьогодні обмаль. Упевнений, що монографія дрогобицької дослідниці знайде своє місце в контексті сучасних літературознавчих студій, викличе зацікавлення серед науковців, викладачів, студентів,

учителів, усіх, хто цікавиться творчістю І. Франка, Б. Шульца та А. Хцюка. Можна закинути молодій авторці, що надто мало уваги відвела оповіданню «Злісний Сидір» (хай незавершеному, проте, на мою думку, знаковому, адже в ньому в символічному вимірі йдеться про зіткнення дитячої душі з таємницею вбивства, злочину, зла) чи не залучила до розгляду оповідання «Моя стріча з Олексою» (воно розпросторює виднокруги того-таки Мирона, Сторожа вселюдських морально-етичних цінностей). Можна дорікнути Вікторії Дуркалевич за не цілком точні переклади термінів. Наприклад, уже на с. 6 польські лексеми «opowiadanie» і «opowieść» перекладено як «оповідання», тим часом як контекст тут вимагає іншого: «На світі існує незліченна кількість *розповідей*» (opowiadania); «[...] немає й ніде не було суспільства, яке не знає *розповіді* [про щось/когось]» (opowieści) (йдеться про переклад польськомовної цитати з праці Р. Барта).

Проте ці зауваження не применшують уміння дослідниці вибудувати чітку концепцію та вправно в певному аспекті аналізувати художній текст. На сторінках книжки знайдемо чимало глибоких поетикальних інтерпретацій та влучних спостережень (особливо імпонують підрозділи, в яких розглянуто «У кузні» (с. 73–89), «Микитичів дуб» (с. 90–102), «Борис Граб» та «Гірчичне зерно» (с. 149–167). Монографія Вікторії Дуркалевич – цікаве дослідження і є вагомим внеском у вивчення художньої мемуаристики.

Микола Легкий